

Migororo katika jamii: kusuluhisha migogoro katika maeneo yenye mifugo, kilimo na wanyamapori

HADITHI YA VIJJI VIWILI

Mwaka 2006, mkulima kutoka Narakauwo Wilayani Simanjiro alianza kupanda mazao na kujenga majumba kwenye eneo lake lenye ekari 60. Punde mkulima kutoka kijiji cha jirani cha Loiborsiret naye aliamua kuliendeleza eneo lake. Lakini aligundua kwamba sehemu ya eneo hilo lilikuwa limeshaendelezwa na mtu kutoka Narakauwo.

Wakulima hao wawili wakazungumza. Kila mmoja akatoa cheti cha umiliki alichopewa na Viongozi wa Kijiji. Vijiji vyote viwili vilionekana vimo katika ramani, vimeshapimwa na kusajiliwa mwaka 1978.

Mkulima wa Loiborsiret hakuwa radhi kupoteza haki yake hivyo alianza kusafisha eneo la ardhi lililoko ndani ya eneo lenye mgogoro. Punde ndugu, marafiki na viongozi wa vijiji vya pande zote mbili walijihusisha katika hayo majadiliano ambayo yaligeuka kuwa mgogoro wa mipaka ya vijiji. Viongozi wa Loiborsiret waliitisha mkutano na wakaamua kwamba, kulingana na ramani iliyokuwa imesajiliwa, mkulima wao ndiye

mmiliki halali wa eneo la ardhi lenye mgogoro. Baada ya hapo wakawafuata viongozi wa Narakauwo na kufanya mkutano wa pamoja uliohusisha wakazi wote.

Utafutaji wa taarifa kuhusu ukweli wa suala hilo

Kulifuatia mikutano kadhaa ya majadiliano yaliyohusisha kamati za vijiji kutoka pande zote mbili pamoja na wazee, viongozi wa kimila na wawakilishi kutoka kwenye Asasi isiyo ya Kiserikali inayofanya kazi kwenye hilo eneo.

Majadiliano hayo yalilenga kwenye utafutaji wa taarifa:

- Kulikuwa na hasara au uharibifu gani?
- Nini chanzo cha mgogoro huo?
- Historia yake ikoje?
- Nani mwenye haki juu ya ardhi hiyo, kwa kuwa wote wana hati?
- Eneo hilo ni la kijiji kipi kwa kufuata ramani ipi ya mpaka wa kijiji?

Ramani ziliangaliwa lakini kila upande ulimlaumu mwenzake kwa kushindwa kuzisoma hizo ramani vizuri.

Kualika taasisi au watu walio nje ya mgogoro

Hatimaye wanakijiji walikubali kwamba hizo ramani hazingewasaidia. Wakaamua kuihusisha taasisi nyingine - Halmashauri ya Wilaya ya Simanjiro - ambayo ilipeleka wataalamu ambao waliahidi kutopendelea upande wowote.

Baada ya kuzisoma zile ramani za vijiji kwa kutumia GPS - njia inayotumia kompyuta kupima kwa uhakika maeneo - hiyo timu ya wataalamu ilisema kwamba mamlaka za Narakauwo ndizo zilizopanua mpaka lakini hawakupanua mpaka wa ramani kwenda Loiborsiret kwa makusudi.

Kwa hiyo Kijiji cha Loiborsiret kilishinda mgogoro huo wa ardhi. Vijiji hivyo vilikubaliana:

- kutengua zile hati mbili za wamiliki ardhi za kwanza na kutoa hati mpya za umiliki;
- kumhamisha mkulima wa Narakauwo aliyekuwa wa kwanza kuiendeleza ile ardhi ili awe mwanakijiji wa kijiji cha Loiborsiret;
- kumuomba huyo mkulima kusalimisha nusu ya ardhi yake ya awali kwa mkulima wa pili (ingawa alifidiwa ardhi mahali pengine); na
- kuweka mawe ya mipaka ili kuepuka migogoro siku za usoni.

Tunachojifunza

- Usuluhishi wa mgogoro ulitegemea utafutaji wa taarifa wa pamoja. Wadau walifanya maamuzi kulingana na taarifa hizo.
- Inaweza kusaidia kuhusisha taasisi au watu walionje ya mgogoro, kutoka ndani au nje ya jamii. Wanaweza kusaidia kufanya utafiti wa kesi pamoja na kuwezesha mazungumzo yenye amani.
- Lengo kuu lilikuwa ni kuendeleza uhusiano uliopo,

Wakulima wawili wakibishana juu ya mpaka wa ardhi

Wanaogombea ardhi wakisoma ramani, akiwepo mtu mwingine asiyehusika na mgogoro huo

kwa hiyo vijiji vililenga katika ushirikiano-suluhisho ambalo kila mmoja atanufaika na atakubali, kuliko kujaribu kuthibitisha kwamba mmoja wao ndiye aliyekosea.

- Uaminifu na kusema ukweli ndio ilikuwa muhimu katika kuamua mmiliki halali wa ardhi bila kuharibu uhusiano.

UMUHIMU WA SURAHII

Hata tujaribu vipi, hakuna hata mmoja wetu ambaye anaweza kuepuka mgogoro. Iwe mgogoro juu ya mipaka, au baina ya watu na wanyamapori; ndani au baina ya wanafamilia; miongoni mwa vijiji; baina ya biashara au vitengo vya serikali - hata kwa mtu binafsi - mgogoro hauepukiki.

Ingawa inaweza kuwa inaumiza, mwishoni mgogoro unaweza ukasaidia. Mgogoro uliodhibitiwa vizuri kwa kuhusisha kwenye utatuzi wa mgogoro pande zote zinazohusika unaweza:

- kusaidia watu kuelewa maslahi na mahitaji ya wengine;
- kurekebisha au kuimarisha uhusiano kupitia kuelewana na mawasiliano bora na ya mpangilio;
- kusukuma watu kuwaza njia mbalimbali ambazo wasingeweza kuzifikiria; na
- kuleta suluhisho ambapo pande zote mbili zinanufaika - inajulikana kama suluhisho la "wote ni ushindi".

Migogoro mingi inayohusisha watu, mifugo na wanyamapori inatokana na uhaba wa rasilimali - ambayo ni changamoto ya kweli na ngumu. Lakini mvutano mara nyingi hukua kwa sababu watu wana mwelekeo na maadili tofauti, na kushindwa kuelewa mtazamo wa mwenzake. Migogoro mingi inasababishwa

na vyanzo vya undani sana kuliko vile vinavyoonekana dhahiri, na vinafanywa kuwa vigumu zaidi kwa sababu ya hisia za kimaslahi, woga na mahitaji pamoja na maslahi na matakwa ya mtu (kisanduku namba 1).

Kwa kuongezea, majungu au kukosekana kwa mawasiliano kunaweza kuchochea migogoro na kuharibu hata ule uhusiano wa karibu.

Sura hii inaelezea ...

- Mbinu za kawaida za kufanyia kazi migogoro
- Mifumo mikuu ya kitaasisi iliyopo kusaidia jamii kutatua matatizo magumu
- Hatua muhimu za kufikia katika suluhisho la "wote kushinda", ama kwa mazungumzo ya moja kwa moja au kwa kutumia mbinu nyingine. Hatua hizi zinajumuisha jinsi ya kuchanganua mgogoro, kujadiliana, kuongeza uwezekano, kutengeneza makubaliano yenye nguvu na ufuatiliaji.

MBINU ZA KAWAIDA ZA KUSIMAMIA NA KUDHIBITI MIGOGORO

Kila mtu ana mbinu au namna yake mwenyewe anayopendelea kushughulikia migogoro. Lakini watu na jamii wanaweza kuchagua mbinu ipi watumie, na mbinu nyingine zinaweza kuleta suluhisho za kudumu kuliko zingine.

Hapo chini kuna maelezo mafupi kuhusu mbinu muhimu tano za udhibiti wa migogoro, inayoelezewa kwa mtindo wa hadithi.

Mbinu kuu tano

Uepukaji ni kuepuka matatizo na pengine hata kuwaepuka watu wanaohusika na mgogoro. Kwa kawaida, watu hutumia mbinu ya kuepuka pale ambapo mgogoro unaleta usumbufu au unaonekana kuwa hauna maana. Hii inaweza kufanya kazi ijapokuwa kwa muda, kwenye migogoro midogo. Lakini mbinu ya kuepuka inaweza

KISANDUKU NAMBA 1: SABABU ZA MIGOGORO KWENYE ENEO LA MRADI

Katika vijiji vya Kaskazini mwa Tanzania karibu na Hifadhi ya Tarangire, ongezeko la idadi ya watu na uhamiaji wa watu kutoka wilaya nyingine imeongeza uhaba wa ardhi na mabadiliko ya matumizi ya ardhi kutoka ardhi ya malisho na kuwa ardhi ya kilimo. Migogoro ya ardhi, maji na rasilimali nyingine, baina ya wanyamapori, wafugaji na wakulima inaibuka. Migogoro hii inachochewa na uharibifu wa mazingira na upotevu wa uwezo wa ardhi wa kuzalisha, kuzuiwa kwa njia kuu wanazopita wanyamapori wanapohama na maeneo ya malisho, na ongezeko la ukame na mafuriko kutokana na mabadiliko ya tabianchi.

Sababu za migogoro

1. **Kupanua mashamba na makazi.** Kilimo cha kujikimu na kilimo cha biashara pamoja na maeneo ya biashara yanasogea kwenye maeneo ambayo kwa kawaida yalikuwa ni maeneo ya wafugaji na wanyamapori. Mabadiliko haya yameleta:
 - kiwango kikubwa cha ufyekaji wa msitu na vichaka, yote kwa ajili ya mashamba na mkaa;
 - moto kichaa;
 - uwindaji haramu, kwa ajili ya kujikimu na biashara;
 - kupunguza na kugawa ardhi ya mifugo na makazi ya wanyamapori; na
 - upoteaji wa vyanzo vya kudumu vya maji, mmomonyoko wa udongo, na uharibifu mwingine wa mazingira.

2. **Wanyamapori kuvamia mazao na mifugo.** Asilimia 70 ya wanyamapori wa Tarangire wanakwenda nje ya mipaka ya hifadhi wakati wa masika. Wanyamapori walao majani wanavamia mazao yaliyolimwa na wanyamapori wengine wanaua ng'ombe, mbuzi na kondoo.
3. **Sera na Sheria za rasilimali za ardhi zinazokinzana.** Kwa mfano, sera inayoruhusu Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori inasema jamii ilipwe moja kwa moja na biashara zinazotumia ardhi zao. Lakini mwaka 2007 tangazo la Serikali liliagiza kwamba malipo yafanywe kwa Serikali Kuu, ambayo itarudisha kiasi kwa jamii. Kwa kuongeza, wakati Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori inakusudia kuruhusu jamii kusimamia rasilimali zao wenyewe, mwanzoni mwa mwaka 2009, vibali vya uwindaji vilivyopitishwa na Serikali Kuu viliruhusiwa kwa kiasi kikubwa kuondoa maslahi mengine ambayo jamii ingekuwa nayo kama vile utalii wa kupiga picha.
4. **Kukosekana kwa uwazi na usawa.** Kutokuwa na uwazi kwenye kipato, mapato na ufanyaji maamuzi kuhusiana na faida kutokana na rasilimali inaleta migogoro baina ya wawekezaji, serikali, na jamii, na baina ya viongozi katika jamii na wajumbe. Zaidi ya hayo, wale wanaonufaika kutokana na wanyamapori na rasilimali ... nyingine mara nyingi si kati ya hao wanaodhurika na migogoro kati ya watu na wanyamapori.

kudhuru uhusiano pale watu wanapojitenga na wenzao na pengine kuunda makundi kuwazunguka marafiki zao. Hii inaweza kuongeza mgogoro pale ambapo sababu za mgogoro zinabaki bila kutatuliwa (Jedwali namba 1).

MFANO: *Tuseme mtu ananunua ng'ombe kutoka kwa jirani yake. Ndani ya wiki moja huyo ng'ombe anaogua. Mnunuzi ana matumaini ya kwamba ng'ombe atapona. Hata hivyo, mnunuzi anahisi kwamba ngo'mbe alikuwa mgonjwa tangu aliponunuliwa. Hajadiliani kuhusu hili suala na muuzaji, na anakaa mbali na maeneo ambayo wanaweza kukutana.*

Kuchukuliana ambako kunaweza kuwa hali ya "kukubali kushindwa" kwa ajili ya kuleta amani (ya muda mfupi). Hii pia inajulikana kama shindwa/shinda ("mimi ninashindwa, wewe unashinda"). Kutoa mhangama maslahi yetu kwa ajili ya maslahi ya wengine mara nyingi inasifiwa. Lakini, kwa mtazamo wa muda mrefu, kama suala hilo ni muhimu, kutoridhika kunaweza kujengeka, na kuathiri uhusiano.

Rafiki wa mnunuzi na familia walimwambia kwamba aachane na suala hilo na kwa sasa amtibu ng'ombe tu, kwa kuwa muuzaji anaweza kukasirishwa na shutuma yoyote inayohusu mauzo ya mifugo isiyo na afya. Halafu ng'ombe anakufa.....

Ushindani au ushambulizi unatokea watu wanapojiweka wenyewe mbele na wanalenga matokeo ya "wao kushinda/na wengine kushindwa". Mbinu ya ushindani inaweza kugeuka kuwa kushindania mamlaka, ambayo huenda mbali zaidi ya mgogoro asilia. Watu walio kwenye mgogoro wanaweza kuamua kuanza vitisho au uhasama ili kulazimisha matakwa yao. Mbinu hii ya ushindani haileti uhusiano mzuri.

Kwa hasira ya kupoteza ng'ombe na kuhisi kudhalilika kwa kutofanya kitu chochote, mnunuzi aliiba ndama kutoka kwa muuzaji wakati wa usiku.

Muuzaji naye akatishia kuchoma moto nyumba ya mnunuzi. Walipokutana sokoni, walishutumiana kwa kuwa na mifugo isiyo na afya, na kupigizana kelele kuhusu ugomvi uliotokea hapo zamani. Wakaanza kupigana lakini wakatenganishwa na marafiki ili wasiendelee kupigana.

Kuafikiana, pale ambapo mtu "anashinda kidogo, anashindwa kidogo" mara nyingi inaonekana kama ndiyo njia nzuri ya kusuluhisha mgogoro. Kila mmoja anapata anachotaka, lakini pia kila mmoja anakosa kidogo. Maafikiano mara nyingi yanaweza kuleta suluhisho la haraka na la muda mfupi. Lakini kwa suluhisho la muda mrefu, watu wanaweza kutofurahia matokeo kwa vile wanafikiria walichokikosa.

Kwa kushinikizwa na marafiki na familia, hao wawili walikaa chini na kuzungumzia tatizo lao. Mwanzoni kila mmoja alisisitiza kuwe na suluhisho la mmoja 'kushinda/na mwingine kushindwa.'

Mnunuzi: "Nitakurudishia ndama wako utakaponilipa kiasi nilicholipia ng'ombe aliyekufa."

Muuzaji: "Nipe ndama wangu sasa hivi, na unipe magunia mawili ya mahindi kwa usumbufu ulionisababishia."

Baada ya saa kadhaa, marafiki waliwasihia na hatimaye walifikiria kuafikiana: mnunuzi atamrudisha ndama. Muuzaji atamuuzia ng'ombe, ambaye atakaguliwa na daktari wa mifugo, kwa bei ya chini ya bei ya soko.

Sio wote waliofurahia kabisa lakini kila mmoja anadhani "ameshinda" kitu.

Ushirikiano, au utatuzi wa tatizo, unahusisha:

- kuchunguza sababu za ndani za mgogoro - ambazo mara nyingi zinaweza kwenda nje ya wahusika katika mgogoro;
- kuongeza njia zinazoweza kuleta suluhisho kwa kuwa taarifa zaidi zinajulikana; na
- kushirikiana na kila mtu anayehusika kuleta suluhisho la muda mrefu la "wote kushinda" ambalo litaongeza uhusiano wa kikazi.

Ushirikiano, au utatuzi wa mgogoro wa pamoja, mara nyingi ndiyo njia bora ya kutatua mgogoro pamoja na kuendeleza uhusiano katika jamii.

Ushirikiano huchukua muda, na unahitaji watu wote wajitolee katika huu mchakato. Mchakato huu mara nyingi unawezeshwa na mtu kutoka nje au msuluhishi, iwe kutoka serikalini, asasi isiyo ya kiserikali au kutoka katika jamii nyingine.

Kabla ya kukubaliana na mkataba, mnunuzi na muuzaji walikutana na msuluhishi kutoka asasi isiyo ya kiserikali kutoka ngazi ya chini. Waliamua kupata taarifa nyingine na walianza kwa kushauriana na daktari wa mifugo kama

JEDWALI NAMBA 1: FAIDA NA HASARA ZA MBINU ZA KUTATUA MIGOGORO

Mkakati	Faida	Hasara/vikwazo
Ushirikiano	Kuangalia mgogoro kama ni tatizo linalohitaji kutatuliwa kwa pamoja kunaleta suluhisho lenye kunufaisha watu wote	<ul style="list-style-type: none"> Inachukua muda mrefu na nguvu nyingi Inahitaji uaminifu wa pande zote mbili Washirika wengine wanaweza kuchukua fursa ya uaminifu na uwazi wa mwingine kutoa maamuzi yasiyokuwa sahihi
Kuafikiana	Kushinda kitu na kupoteza kidogo ndio mkakati wa kawaida. Kwa kuafikiana, kila mtu anaweza kuridhisha maslahi yake japo kidogo	<ul style="list-style-type: none"> Washirika wanaweza kukosa kuona maadili muhimu na malengo ya muda mrefu Inaweza kufanya kazi vizuri zaidi kwa muda mfupi lakini kwa muda mrefu chuki inaweza kujengeka Inaweza isifanikiwe iwapo mahitaji ya mwanzo ni makuwa sana
Ushindani	Mtu mmoja ataweza ijapokuwa kwa muda kufikia mahitaji yake na kuhisi kama "mshindi" kwa kutumia mamlaka au nguvu. Hii inaleta suluhisho la "mmoja kushinda/na mwingine kushindwa"	<ul style="list-style-type: none"> Mgogoro unaweza kukua na yeyote atakayeshindwa atajaribu kulipa kisasi Haki inaweza kuathiriwa
Kuchukuliana	Kuridhisha wengine kwa kupuuza mgogoro, kwa kujaribu kulinda uhusiano. Kwa kawaida inakuwa "mmoja kushindwa/na mwingine kushinda"	<ul style="list-style-type: none"> Mawazo na wasiwasi wa mmoja wao hayataweza kutiliwa maanani Mtu mmoja anaweza kupoteza imani na ushawishi kwa siku zijazo
Kuepuka	Watu wanaepuka migogoro kwa kujitoa, kukwepa au kuahirisha matokeo - yaani "shindwa/shindwa" au "hakuna mshindi/hakuna aliyeshindwa"	<ul style="list-style-type: none"> Maamuzi muhimu yanaweza kushindikana Kuahirisha mgogoro kunaweza kusababisha madhara zaidi

yule ng'ombe alikuwa mgonjwa wakati akiuzwa. Inaonekana kwamba inawezekana kuwa ng'ombe hakuwa mgonjwa wakati wa mauzo. Hatimaye muuzaji alikubali kwamba huyu ng'ombe mdogo, kama wengine hivi karibuni, hawakunyonya maziwa ya mama zao vizuri na walikuwa wana uzito mdogo; daktari wa mifugo anakamilisha kwa kusema kwamba hii inaweza kuwa sababu ya kushambuliwa na maradhi kwa urahisi. Wengine katika jamii walisema kwamba ng'ombe wengi wamekuwa wakiugua maradhi mbalimbali. Kwa maneno mengine, hii inaweza kuwa tatizo la jamii nzima.

Wasuluhishi walimshauri daktari wa mifugo wa wilaya kuhusu kinga kwa ajili ya ng'ombe wote waliopo kijijini. Wilaya imekubali kutoa dawa ya kuoshea na huduma ya chanjo kwa muda muafaka, pamoja na kutoa taarifa ya jinsi jamii inavyoweza kuboresha eneo la malisho lililoharibika.

Katika mchakato wa kutafuta taarifa, ugunduzi wa sababu za ndani za migogoro, na kuja na suluhisho mbadala ambalo litaisaidia jamii nzima, mnunuzi na muuzaji wameweza kurudisha uhusiano wao.

Sasa wamekubaliana kwamba

- wote watafaidika na fursa ya huduma bora ya matibabu ya mifugo
- mnunuzi atarudisha ndama
- muuzaji atampa mnunuzi ndama aliye na afya atakayezaliwa karibuni, kwa kubadilisha na gunia la mahindi.

Wote wakasema kwamba makubaliano hayo ni ya haki na inaonekana wameridhika. Wamealika marafiki wengine na majirani ili kusherekea.

Makubaliano yanaandikwa na kushuhudiwa na wasuluhishi, Ofisi ya Wilaya, na jamii.

MSAADA UNAPATIKANA: MIFUMO YA KIMILA, KITAIFA NA YA KUSHIRIKIANA YA UDHIBITI WA MIGOGORO

Kuna mifumo mitatu mikuu ya kusaidia mtu mmoja mmoja na jamii kudhibiti migogoro. Kila mfumo una nguvu zake na mapungufu yake (Jedwali namba 2).

Mifumo ya kimila ya kudhibiti migogoro

Vijiji vya Tanzania vimeendeleza mfumo wa kisheria wa kimila ambapo viongozi wa vijiji na wazee

JEDWALI NAMBA 2: FAIDA NA HASARA ZA MFUMO WA KUSULUHISHA MGOGORO

Mfumo	Faida	Hasara
Mifumo ya kimila	<ul style="list-style-type: none"> Inahimiza ushiriki wa jamii na kuheshimu maadili na tamaduni katika jamii. Ufanyaji maamuzi ni kwa ushirikiano na unaendeleza mapatano. Inasaidia jamii kujengewa uwezo. Inahusisha viongozi wa kijiji kama wasuluhishi au wazungumzaji. Inaleta hali ya umiliki wa mchakato na matokeo yake. 	<ul style="list-style-type: none"> Nafasi ya mfumo huu imechukuliwa na mfumo wa mahakama na sheria za kiutawala. Inaweza isihusishe watu kwa misingi ya jinsia, kundi, kabila na sababu zingine. Inaweza kuruhusu viongozi wa kijiji kutumia mamlaka yao kwa manufaa yao wenyewe au kwa manufaa ya kundi lao la kijamii au mteja wao. Inaweza isiandike maamuzi na mchakato yaliyofanywa kwa njia ya mdomo kwa ajili ya matumizi ya baadaye.
Mfumo wa kisheria wa kitaifa	<ul style="list-style-type: none"> Inajenga utawala wa sheria, inawezesha asasi za kiraia na kuendeleza uwajibikaji. Inahusisha wataalamu wa sheria na kiufundi katika kufanya maamuzi. Ina uwezo wa kufanya maamuzi kulingana na sifa ya kesi yenyewe, na pande zote mbili zinabaki sawa mbele ya sheria. 	<ul style="list-style-type: none"> Mara nyingi haiwahusishi watu maskini, wanawake, makundi yaliyotengwa na wanajamii wanaoishi mbali sana kwa sababu ya gharama, umbali, matatizo ya lugha, vikwazo vya kisiasa, kutokuwa na elimu na ubaguzi. Unaruhusu ushiriki mdogo wa walalamikaji katika kufanya maamuzi.
Njia mbadala za udhibiti wa migogoro	<ul style="list-style-type: none"> Hazina vipingamizi katika udhibiti shirikishi wa mgogoro kama ilivyo katika njia nyingine za kibunge, kiutawala, kimahakama na kimila. Inaendeleza maslahi ya pamoja. Inajenga makubaliano na umiliki wa mchakato wa suluhisho. Inasisitiza jamii kujengewa uwezo ambao utawatayarisha watu kuwa wawezeshaji wazuri, watoa taarifa, wataalamu wa mipango na wasuluhishi wa migogoro. 	<ul style="list-style-type: none"> Unashindwa kufanyia kazi miundo isiyo sawa, na inaweza kuchochea au kuzidisha tofauti za kimadaraka zilizopo. Ina ugumu wa kutoweza kuwakalisha wadau wote kwenye meza ya majadiliano. Unatoa maamuzi ambayo yanaweza yasiwe na nguvu kisheria. Unaweza kutumia mbinu ambazo zilianzishwa katika mazingira na tamaduni nyingine bila ya kuzihusisha na mazingira ya kwao wenyewe.

wanaoheshimika wanasimamia *sheria za kimila*. Kwa mfano, Kamati za Ardhi za Kijiji za Usuluhishi zinatumia sheria ya kimila ili kufafanua haki za ardhi. Mafanikio ya mfumo huu wa sheria katika kudhibiti migogoro juu ya rasilimali unategemea uhiari wa walalamikaji pamoja na uwezo wa utekelezaji wa mamlaka za kimila.

Mifumo mingine ya kimila hutumia *usuluhishi* – pale ambapo taasisi au watu walio nje ya mgogoro kama vile kamati ya wazee wanawezesha majadiliano na kufanya maamuzi kati ya walalamikaji (kisanduku namba 2). Au wanaweza kutumia njia ya usuluhishi ambapo taasisi au watu walio nje ya mgogoro, waliokubaliwa na pande zote mbili. Msuluhishi anasikiliza kila wazo na anatoa maamuzi ambayo yataleta usuluhishi.

Mifumo ya kisheria ya kitaifa

Mfumo wa kisheria wa kitaifa unatatua migogoro kupitia kesi katika mahakama za sheria: walalamikaji wanaelezea kesi yao mbele ya jaji au maofisa wengine. Walalamikaji mara nyingi wanawatumia wanasheria. Mahakama inasikiliza malalamiko na kupitia ushahidi kabla ya kuamua nani mshindi – ambapo watasema kwa uhakika nani mshindi na nani ameshindwa.

Mfumo wa kisheria wa kitaifa unaanzia katika kamati za vijiji mpaka katika mahakama za kata na mahakama za wilayani, kimkoa na katika ngazi ya kitaifa. (URT, 1997). Mifumo mingine ya kitaifa pia inahusisha sheria za kimila au maadili ya jamii (FAO, 2005).

Mifumo ya kisheria pia mara nyingine inatambua usuluhishi unaotoa maamuzi ambayo ni ya lazima, pale ambapo taasisi au watu walio nje ya mgogoro wanatoa mamuzi ya mwisho.

KISANDUKU NAMBA 2: MGOGORO KATI YA MKULIMA NA MFUGAJI WA AFRIKA MAGHARIBI

Mgogoro juu ya matumizi ya ardhi ni kitu cha kawaida huko Sahel pamoja na Afrika Mashariki. Katika utafiti uliofanyika hivi karibuni katika vijiji vinne vya Niger, wanajamii walisema kwamba uharibifu wa mazao na kuwalisha mifugo mazao yaliyobaki shambani baada ya mavuno usioruhusiwa unachukua asilimia 80 ya migogoro yote iliyotolewa taarifa kati ya wakulima na wafugaji. Migogoro pia huibuka kutokana na matumizi ya vyanzo vya maji, wizi wa wanyama, na upanuzi wa mashamba unaoingilia njia za asili za mifugo.

Licha ya kwamba sababu za msingi za migogoro huwa zina utata sana, migogoro mingi inatatuliwa, kwa kawaida kwa kutumia usuluhishi wa wazee na machifu. Hii hufanyika sana na kufanikiwa katika vijiji ambapo makundi yote ya kijamii yanaheshimu hizi mamlaka.

Utafiti pia uligundua kwamba uhusiano imara na mawasiliano baina ya wakulima na wafugaji yanasaidia watu kuzuia na kudhibiti migogoro. Taarifa zilizopatikana zinathibitisha kwamba migogoro kati ya mikakati tofauti ya maisha inaweza kudhibitiwa ipasavyo na wanajamii.

Turner, M. et al., 2007

Udhibiti wa pamoja wa migogoro, pia huitwa "Udhibiti Mbadala wa Migogoro" (ACM)

Udhibiti wa pamoja wa migogoro ambao pia huitwa "utatuzi wa tatizo" au "Udhibiti Mbadala wa Migogoro" - unaweza kuhusisha wasuluhishi kutoka asasi isiyo ya kiserikali, asasi ya kijamii, au mamlaka ya serikali.

ACM inahimiza ufanyaji wa maamuzi wa pamoja kati ya walalamikaji ili kuleta suluhisho la "kushinda-kushinda". Msuluhishi anasaidia mazungumzo, anasaidia kuweka taarifa pamoja, anahimiza mapatano, anasaidia wote wasikilizane vizuri, na anasaidia kujenga makubaliano ya hiari. Ingawa wadau wanafanya maamuzi yao wenyewe.

ACM hufanikiwa kwa walalamikaji ambao wapo sawa kinguvu, kama vile mkulima na mfugaji wanaogombania ardhi. Iwapo, kwa mfano, Ofisa wa Wilaya atadai kwamba mkulima amevunja sheria, kesi inaweza kupelekwa katika mfumo wa kisheria wa kitaifa.

Mkutano wa wanakijiji kuhusu mgogoro

UDHIBITI MADHUBUTI WA MIGOGORO

Hatua ya 1: Jiandae kwa ajili ya udhibiti wa mgogoro

Hatua ya kwanza inayopendekezwa ni kuchagua kamati ya kijiji ya udhibiti wa mgogoro. Wanakijiji wanaweza kuandaa miongozo kwa ajili ya sifa wanazoitaka za wajumbe wa hiyo kamati kama vile sifa ya kuwa wa haki, mkweli, na msikilizaji mzuri na kuchagua wajumbe kwenye mkutano wa kijiji.

Hatua ya kuchagua lazima ihusishe wazee, viongozi wa kimila, wanaume, wanawake na vijana, na wajumbe wa taasisi za kitamaduni za udhibiti wa mgogoro.

Kuamua jinsi ya kuendelea

Wakati vijiji tisa vikifikiria huenda vikaanzisha Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori Burunge, Kaskazini mwa Tanzania, migogoro iliibuka, mingine iligeuka kuwa ya vurugu. Wanakijiji wengine waliitaka Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori, na wengine hawakuitaka; wengi hawakujua matokeo yake.

Hatua ya kwanza katika kusuluhisha migogoro ndani ya vijiji ilichukuliwa na viongozi wa kitamaduni na wazee, ambao waliitisha mikutano kwa ajili ya kuelezea malalamiko na kutafuta taarifa kwa hiyo kutumia njia za

kitamaduni na kutayarisha mazingira ya kuwa na suluhisho la pamoja. Kwa maelezo ya kina kuhusu jinsi kijiji cha Burunge kilivyotatua mgogoro kuhusiana na Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori, angalia kiambatanisho 1.

Washiriki lazima wazingatie zile mbinu kuu tano za kutatua migogoro na iwe zitalenga usuluhishi wa pamoja au udhibiti wa aina nyingine (kwa mfano, suluhisho la ushindani kwa kupitia usuluhishi wa mahakama).

Hatua ya 2: Kuchanganua mgogoro

Kule Burunge, wazee na kamati ya mgogoro walialika asasi isiyo ya kiserikali ili isaidie kusuluhisha.

Hiyo asasi isiyo ya kiserikali ilisaidia washiriki kukusanya taarifa ili kuelezea huo mgogoro, jinsi ulivyoanza na uliyoendelea, nani walihusika, jinsi ulivyoathiri watu, na matatizo gani na ndani yanayoweza kuonekana.

Hatua ya uchambuzi inahitaji maswali mengi na kusikiliza sana maelezo (kisanduku namba 3). Maoni ya kila mtu lazima yazingatiwe kwa uangalifu. Kwenye kesi ya Burunge, ilikuwa wazi kwamba:

1. pingamizi nyingi kwa ajili ya kuanzisha WMA zilisababishwa na upotoshaji wa taarifa - wadau hawakuelewa jinsi ambavyo WMA ingewaathiri, na
2. wakazi walikuwa na wasiwasi mwingi, wasiwasi ambao unaweza kutatuliwa wakati wa mchakato wa kuanzisha WMA.

KISANDUKU NAMBA 3: MASWALI YANAYOSAIDIA KUCHANGANUA MGOGORO

Matatizo (sababu kuu na uchanganuzi wa tatizo)

- Mgogoro unahusu nini?
- Mgogoro ulianzaje?
- Nini vinaweza kuwa vyanzo vya mgogoro?
Je vyanzo vyaweza kuwa nje ya uwezo wa wahusika wa mgogoro?
- Matatizo gani yanaweza kuzungumzwa?
- Maadili au maslahi gani yanaweza kuwa na changamoto?

Makundi yaliyohusika (uchambuzi wa wadau)

- Nani anahusika katika mgogoro?
- Wahusika wanawakilisha makundi gani?
- Maslahi, malengo, nafasi na mahitaji yao ni yapi?
- Wanaogopa nini?
- Wanajipanga vipi, na wana nguvu zipi kimamlaka?
- Je hayo makundi yana uwezo au yako tayari kufanya kazi pamoja?
- Nini historia ya uhusiano baina ya makundi hayo?

Cha Kufanya:

- Nini uzoefu kuhusu kesi kama hizo kwa siku zilizopita?
- Je taasisi au watu walio nje ya mgogoro kutoka nje anaweza kuwa wa msaaada?
- Je kuna vikwazo kutoka nje vya kusuluhisha mgogoro?
- Je kuna rasilimali nyingine zinazoweza kusaidia katika kutafuta taarifa au udhibiti?

Katika kuchambua historia ya tatizo na hali ilivyo sasa, kuchambua maslahi, mahitaji, woga na malengo ya wadau ni muhimu (Jedwali namba 3).

Hatua ya 3: Makubaliano ya awali

Kwa kuwa Burunge ilihusisha vijiji tisa, makundi mengi yalikuwa na majukumu ya kutekeleza katika haya mazungumzo (jedwali namba 4). Hatua za majadiliano zilihusisha:

Uanzaji: Wadau, kamati na viongozi walikutana pamoja ili kuijenga nia yao ya kufikia makubaliano. Makundi muhimu na wasemaji wakuu walitambuliwa kutoka pande zote mbili; walihusisha viongozi wa vijiji, viongozi wa kimila, wazee, wanawake na vijana. Halmashauri ya Wilaya, wawakilishi kutoka makampuni ya uwindaji, wawekezaji katika utalii, Asasi isiyo ya Kiserikali na AWF.

DONDOO: MISIMAMO DHIDI YA MASLAHI

Kwa kawaida walalamikaji hujikita sana kwenye "msimamo". Kwa mfano, mwanakijiji mmoja anaweza kumwambia mwenzake "inabidi uache kulima hapa, ambapo kuna ng'ombe wangu." Mwanakijiji mwingine atasema "inabidi uache kulisha mifugo yako hapa ambapo mimi ninalima."

Lakini msuluhishi mwenye utaalumu atajaribu kutenganisha maslahi yao na "msimamo"- kwa hiyo atawaonyesha njia nyingine zinazoweza kumaliza tatizo lao.

Katika mfano huu, maslahi yanaweza kuhusisha kuzalisha au kupatikana kwa chakula na/au mifugo. Kwa hiyo uwezekano mpya unaweza kuwa:

- Je kuna sehemu nyingine ya kuzalisha chakula? Kuna sehemu nyingine ya kuchunga mifugo?
- Je kuna njia nyingine ya kuzalisha kiwango hicho hicho cha chakula kwenye eneo dogo, huku mifugo ikizuiwa kuingia kwenye eneo lenye mazao?
- Je inaleta maana kuendeleza biashara nyingine na kununua chakula badala ya kukizalisha mwenyewe?
- Je inawezekana kuanzisha eneo la kulisha mifugo, ambapo ng'ombe wengi na wenye afya wataweza kufugiwa kwa kutumia eneo dogo?

Kutenganisha maslahi na msimamo kunaweza kuleta suluhisho jipya na lenye ubunifu ambalo hapo awali halikufikiwa kabisa.

Kanuni na ajenda: Makundi yalikubaliana na kanuni kwa ajili ya mawasiliano, mazungumzo na kufanya maamuzi. Wakaweka ajenda na kupendekeza ratiba.

Mpangilio: Wadau waliandaa utaratibu kama vile muda na mahali pa kufanyia mkutano. Kikundi kazi na viongozi wa vijiji walichukua muhtsari wa mikutano. Taarifa hii ilisambazwa ili kuwataarifu wadau wote kuhusu maendeleo na malengo ya mikutano ijayo.

Utafutaji wa taarifa wa pamoja: Makundi yalikubaliana na taarifa ipi ilikuwa muhimu kwa huo mgogoro na kuipeleka hiyo taarifa kwenye kamati ya mazungumzo. Kutokana na juhudi za utafutaji wa taarifa, kwa mfano safari ya mafunzo na mafunzo mengineyo, wote wanaohusika walijifunza mengi kuhusu WMA ingemaanisha nini, na uzoefu kutoka kwa wanajamii wengine kuhusu WMA. Watu pia walijifunza mengi kuhusu aina ya fursa za biashara ambazo zingelewa na WMA.

Hatua kuelekea mafanikio

JEDWALI NUMBA 3: UCHAMBUZI WA WADAU: MAHITAJI NA WOGA WA WADAU WAKUU SABA KATIKA JUMUIYA YA HIFADHI YA WANYAMAPORI (WMA) YA BURUNGE

Wadau katika migogoro	Maslahi	Mahitaji	Kutamani/Woga
Wakulima mmoja mmoja	<ul style="list-style-type: none"> Ardhi kwa ajili ya mazao ya kuuza na chakula Kuzuia kuporwa ardhi 	<ul style="list-style-type: none"> Fedha kwa ajili ya kununua ardhi na rasilimali nyingine Masoko yatakayokuwepo Ardhi kwa ajili ya kilimo 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kupotea kwa mazao kutokana na wanyamapori na uharibifu unaofanywa na mifugo <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kulipwa fidia kutokana na kupoteza mazao Kuongeza ardhi kwa ajili ya kilimo
Wafugaji	<ul style="list-style-type: none"> Mifugo kwa ajili ya kipato na chakula 	<ul style="list-style-type: none"> Miundombinu kwa ajili ya mifugo Fedha kwa ajili ya kununua dawa za mifugo na pembejeo Ardhi ya kulishia mifugo wakati wa kipindi cha ukame katika WMA 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kusambaza magonjwa ya wanyamapori kwa mifugo na wanyamapori kushambulia mifugo Uharibifu wa mazingira kutokana na ukataji wa miti kwa ajili ya kilimo <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ardhi zaidi kwa ajili ya kulishia mifugo.
Vijiji kimoja kimoja	<ul style="list-style-type: none"> Hifadhi wanyamapori kupitia WMA Miradi ya biashara inayohusiana na uhifadhi (CBVs) 	<ul style="list-style-type: none"> Mapato kutokana na wanyamapori Mapato kutokana na WMA Uhitaji wa kupanga matumizi ya ardhi Tathmini ya rasilimali za kijiji 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mgawanyo wa mapato na vijiji vingine usio sawa Kuathiriwa kwa biashara ya utalii au maslahi binafsi Kupanua hifadhi ndani ya ardhi ya kijiji <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kupata faida kutokana na WMA Wawekezaji katika uwindaji na utalii kuchangia miradi/shughuli za maendeleo za vijiji
Vijiji kwa pamoja	<ul style="list-style-type: none"> Kuhifadhi wanyamapori kupitia WMA Miradi na mapato 	<ul style="list-style-type: none"> Wanahitaji mapato kutoka WMA Kuanzisha shughuli za kujiongeza kipato kwa wanawake Kutengeneza ajira Kupanga kwa pamoja matumizi ya ardhi Tathmini ya pamoja ya rasilimali zilizomo vijijini 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mgawanyo wa mapato hautakuwa wa haki baina ya vijiji washirika Makampuni ya uwindaji yanaweza kuwinda hata nje ya vitalu vya uwindaji na kuingia ndani ya WMA <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Faida za kiuchumi kutoka WMA Ushiriki zaidi katika miradi ya uhifadhi
Wawekezaji wa utalii (hoteli za mahema na kambi, utalii wa kupiga picha)	<ul style="list-style-type: none"> Anzisha miradi ya biashara ya utalii 	<ul style="list-style-type: none"> Hifadhi wanyamapori Kuongeza mapato kutoka kwenye uwekezaji kwenye utalii 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Makampuni ya uwindaji yatafukuza au kupunguza wanyamapori <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kupendelea kuwepo kwa WMA zaidi vijijini kuliko uwindaji wa wanyamapori
Makampuni ya uwindaji	<ul style="list-style-type: none"> Kuwinda wanyamapori 	<ul style="list-style-type: none"> Wanahitaji fedha kutokana na shughuli za uwindaji 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wanakijiji kufuatilia shughuli za uwindaji <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Wanakijiji kuhifadhi wanyamapori na kuongeza idadi ya kuwinda
Wahifadhi wa wanyamapori/ mamlaka za hifadhi	<ul style="list-style-type: none"> Kupunguza kumegwa kwa maeneo ya malisho ya wanyamapori Linda rasilimali za wanyamapori 	<ul style="list-style-type: none"> Anzisha WMA kwenye vijiji 	<p>Woga:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuzuia njia za wanyamapori kupita, ujangili au uwindaji haramu <p>Kutamani:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ardhi zaidi kwa ajili ya malisho ya wanyamapori, maeneo ambayo wanyama wanasambaa na wanayozalia Mifugo iweze kuishi na wanyamapori

JEDWALI NUMBA 4: WADAU NA MAJUKUMU YAO WAKATI WA UDHUBITI WA MGOGORO WA BURUNGE

Na.	Mdau	Cheo/Nafasi	Majukumu
1.	Maofisa wa Halmashauri ya Wilaya (kwa mfano Afisa Wanyamapori wa Wilaya, Ofisa Ardhi wa Wilaya)	Msuluhishi	<ul style="list-style-type: none"> Mkufunzi wa wanajamii juu ya umuhimu wa kuanzisha WMA vijijini kwao
2.	African Wildlife Foundation (AWF)	Msuluhishi	<ul style="list-style-type: none"> Kuwezesha mafunzo Kuandaa vifaa vya mafunzo Kuandaa usafiri wa wakufunzi Kuandaa safari za mafunzo za wanajamii
3.	Viongozi wa kijadi na wazee	Mhusika wa mgogoro na msuluhishi	<ul style="list-style-type: none"> Kulinda na kuhakikisha amani vijijini Washauri wakuu wa kijiji Wafanya maamuzi Jukumu la usuluhishi
4.	Wanakijiji (wakulima, wafugaji na wafanyabiashara)	Wahusika wa mgogoro	<ul style="list-style-type: none"> Watu watafundishwa kuhusu WMA Wawakilishi kuunda kamati za mgogoro, wataenda kwenye safari za mafunzo Watekelezaji wa mipango ya kijiji iliyokubalika
5.	Mkuu wa Wilaya	Msuluhishi	<ul style="list-style-type: none"> Anahusika katika mkutano mmojawapo wa usuluhishi pale ambapo mgogoro umefikia hatua ya vurugu, kwa hiyo jukumu kuu ni kuhakikisha amani inakuwepo wilayani na vijijini Kutetea sera juu ya uanzishwaji wa WMA
6.	Wawekezaji katika sekta binafsi	Mhusika katika mgogoro/ wengine kama wasuluhishi	<ul style="list-style-type: none"> Kuhakikisha ushiriki wa jamii katika miradi ya uhifadhi (kusimamia na kuendesha biashara ya pamoja) na mgawanyo wa mapato Kuchangia katika miradi ya maendeleo ya kijiji.

Hatua ya 4: Makubaliano

Kuanzisha WMA ya Burunge kulihitaji mazungumzo mengi, yote ndani na kati ya vijiji.

Makubaliano yanalenga kufikia makubaliano ya haki, na ya kudumu, ambayo kila mtu atafaidika. Wasuluhishi wanawaongoza wadau katika kujikumbusha na kujitambua ili kila mmoja atambue maslahi yake ya muda mrefu na kuthamini maslahi ya wengine ya muda mrefu.

Kutambua maslahi (na sio misimamo)

Maslahi yanahusisha kile unachotamani na woga ambao unampa motisha kila mhusika katika mgogoro. Kwa mfano, "hatutaki WMA Burunge" ulikuwa msimamo wa baadhi, lakini kulikuwa na maslahi mengi ndani ya huo msimamo.

Mengine yalikuwa: "Tunataka umiliki wa ardhi ulio salama, tunataka tuwe na uwezo wa kuendelea kulisha mifugo yetu, tunataka kulinda ardhi yetu kutoka kwa wavamizi; tunataka tuwe na uwezo wa kupata kipato kutoka katika ardhi yetu ..."

Yanapowekwa wazi, maslahi yanaweza kufikiwa kwa njia nyingi, ikiwa ni pamoja na zile ambazo zisingeweza kufikiwa na hao watu wanaogombana.

Kuainisha njia mbadala: Utatuzi wa mgogoro ulio wa mafanikio unahitaji wahusika wa mgogoro na wasuluhishi kubuni njia mbadala kwa ajili ya kuridhisha maslahi mbalimbali. Inasaidia kutengeneza orodha ndefu ya njia mbalimbali zinazowezezana; nyingine zinaweza kuwa hazijawahi kufikiwa hapo awali, lakini zinaweza kuleta matunda mazuri.

Kwa mfano, hivyo vijiji tisa vya WMA ya Burunge vilitafuta njia mbalimbali za kugawana mapato, pamoja na kumpa kila mtu haki sawa; kuwapa zaidi wale waliochangia zaidi kwenye ardhi, au wale wenye wanyamapori wengi kwenye ardhi yao, kuhamisha wawekezaji waliopo.

Kutathmini na kuchagua njia mbadala: Kule Burunge, hatimaye vijiji vilikubaliana kwamba kila kijiji kitapata malipo ya kodi kutegemeana na kiasi gani cha ardhi kilichangia; lakini vijiji vyote vitagawana kwa usawa faida itokanayo na biashara ya wanyamapori katika WMA yao.

Ndani ya vijiji, wakazi walikubaliana kuwe na maeneo ya wazi ambayo wataruhusu au kutoruhusu kilimo au uchungaji, na wale wanaoishi ndani ya eneo ambalo limekuwa WMA waligawiwa ardhi kwenye eneo jingine.

Hatua kuelekea mafanikio

Wakati maamuzi mbalimbali yanafikiwa, wahusika wa mgogoro hawatoi maoni kuhusu maamuzi yoyote mpaka watakapokuwa wamemaliza kuorodhesha maamuzi yote wanayoweza kufikiria. Makundi kwa pamoja yanaamua ni mawazo gani mazuri kwa ajili ya maslahi mbalimbali. Hii inasaidia wadau kupata mikataba yenye uhalisia na ambayo inaweza kusimamiwa.

Hatua ya 5: Kukubaliana

Makubaliano huisha pale ambapo maamuzi yanakubaliwa kwa pamoja.

Maidhinisho. Wasuluhishi wa Burunge waliandaa mkataba wa makubaliano ili kuhakikisha kwamba mkataba utakumbukwa na kuelezewa kwa ufasaha.

Maidhinisho na uwekaji kumbukumbu unasaidia washiriki kuwa na imani kwamba kila mtu atatumiza majukumu yake katika mkataba. Inasaidia washiriki kujadiliana na kukubaliana juu ya mbinu ili kuhakikisha washirika wanaelewa na kutimiza wajibu wao.

Utekelezaji. Mkataba ukishakuwepo, wahusika kwa pamoja wanatengeneza mpango wa utekelezaji; mpango huo unahusu nani atafanya nini, lini, rasilimali zipi na matokeo yanayotarajiwa. Katika mgogoro wa Burunge, makubaliano kadhaa ya mikataba yalipelekea moja kwa moja vijiji kusajiliwa, kupanga matumizi ya ardhi, na kuanzishwa kwa WMA. Hiyo WMA nayo imewezesha kuanzishwa kwa biashara kadhaa zinazohusiana na uhifadhi, ambazo sasa zinaingiza kiasi kikubwa cha fedha kwa jamii (angalia Kisa Mkasa mwisho wa Sura hii na Sura ya 4 kuhusu WMA).

Licha ya hivyo, mchakato ulisaidia wanakijiji kujifunza jinsi ya kupanga kwa pamoja, ambacho ni kitu muhimu pale ambapo wanatumia mfumo wa ekolojia kwa pamoja.

Hatua ya 6: Ufuatiliaji, tathimini na kuondoka kwa wasuluhishi

Timu ya usuluhishi wa mgogoro au wasuluhishi wengine wametengeneza mfumo wa kutekeleza na kufuatilia mkataba unaohusisha wadau na/au msuluhishi wa kijijini anayeaminika (kisanduku namba 4). Timu hiyo inaweza kuhusisha mikakati ya kujenga uwezo wa jamii wa kuzuia au kusuluhisha matatizo ya baadaye.

KISANDUKU NAMBA 4. MASWALI MUHIMU KWA AJILI YA TATHIMINI, MAJUKUMU NA UTEKELEZAJI

- Wadau watahakikisha vipi kwamba mkataba utafanyiwa kazi?
- Je utekelezaji wa mkataba unahitaji ushiriki rasmi wa wataalamu au makundi, kama vile watawala, viongozi wa makundi ya watumiaji wa rasilimali na viongozi wa kisiasa katika jamii?
- Wahusika watadhibiti vipi matokeo yoyote ambayo hayakutarajiwa kutoka kwenye mkataba?
- Utaratibu gani wa ufuatiliaji utawekwa ili kuhakikisha mkataba unafuatwa?
- Jukumu la timu ya usuluhishi katika ufuatiliaji ni lipi? Je kuna wafuatiliaji wasiofungamana na upande wowote, wanaoaminika kutoka katika jamii?
- Wahusika wataelezea na kutambua vipi hatua zinazofuata kama shughuli zitakazotekelezwa, muda, wanaohusika, rasilimali zinazohitajika, na matokeo yanayotarajiwa (mpango wa utekelezaji).

Hatua hii ni muhimu kwa sababu migogoro inaweza kutokea tena. Sana sana katika mgogoro mkubwa unaohusisha wadau wengi, "makubaliano" yanaweza kutoeleweka vizuri, au watu wanaweza kuhisi kulazimishwa kukubaliana na upande mmoja au mwingine, au wanaweza wakawa wamekosa mikutano muhimu ambapo wangeweza kuelezea kutoridhika kwao.

Kwa hakika, baadhi ya yaliyotajwa hapo juu yanaonekana kutokea katika kesi ya Burunge, na hata kitini hiki kinapoandikwa, vijiji viwili vimekwisha jitoa kwenye WMA, vikidai kwamba havikukubaliana na kuanzishwa kwake. Hakuna shaka mazungumzo yanaendelea

Hatua kuelekea mafanikio

Migororo katika jamii: kusuluhisha migogoro katika maeneo yenye mifugo, kilimo na wanyamapori

Mambo muhimu ya kukumbuka

- 1** Mgogoro haukupiki kama kulivyo kuvuta pumzi. Lakini jinsi unavyosimamiwa unaweza kuamua huenda utakuwa mkubwa au utageuka na kuwa wa madhara, au huenda utakuwa mchakato wa kuboresha mawasiliano na mahusiano baina ya walalamikaji.
- 2** Suluhusho la pamoja, la kutatua mgogoro na linaloleta faida kwa wote, ndilo linalopendelewa, lakini inaweza kuwa vigumu kupatikana kama wahusika wa mgogoro wana mamlaka au nafasi tofauti, au kama mawasiliano yatabaki kuwa duni.
- 3** Msuluhishi, kutoka ndani au nje ya jamii, anaweza kusaidia wahusika wa mgogoro kusikilizana na kuja na suluhisho linaloweza ambalo huenda wasingeliweza kulifikiria wao wenyewe.
- 4** Mifumo ya kimila ya usuluhishi wa migogoro inatumia mbinu nyingi za kisasa, kama vile utafutaji wa taarifa, uchambuzi wa maslahi na mahitaji ya wadau, na haja ya kurudisha mahusiano.
- 5** Mawasiliano yakiwa ya mara kwa mara ndipo ushiriki utakuwa mkubwa, na itakuwa ni vizuri pale ambapo wanaohusika watakubaliana. Watu watakapoona kuwa maslahi yao yameachwa, ugomvi unaotokana na hilo unaweza kuibuka.
- 6** Hatua za kijamii zinaweza kuwa ni zaidi ya kuleta amani. Kwa mfano, mpango shirikishi wa matumizi ya ardhi (angalia sura ya 2) unaweza kuhakikisha kwamba maslahi ya wadau wote kuhusiana na maliasili yanazingatiwa.
- 7** Sera zenye utata zinaweza kuchochea migogoro juu ya matumizi ya ardhi. Sera iliyo wazi ambayo inatoa haki kamili ya ardhi na maliasili inaweza kupunguza migogoro kwa kiasi kikubwa kati ya watu, vijiji na biashara.

Mambo muhimu ya kukumbuka

Migororo katika jamii: kusuluhisha migogoro katika maeneo yenye mifugo, kilimo na wanyamapori

KIAMBATANISHO 1 KISA MKASA: MGOGORO JUU YA KUANZISHA JUMUIYA YA HIFADHI YA WANYAMAPORI BURUNGE

Hali halisi: Kujaribu kuanzisha eneo la uhifadhi la jamii

Sera ya Tanzania ya Wanyamapori ya mwaka 1998 ilitoa idhini ya kuanzisha Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori ili kuhimiza uhifadhi na usimamizi endelevu wa wanayamapori kwenye ardhi ya jamii. Mwaka 2002 Serikali ya Tanzania ilipitisha kanuni na miongozo ya kuanzisha na kusimamia WMA.

WMA zinaruhusu jamii kusimamia, kutumia na kufaidika na wanyamapori kwenye ardhi yao. Jamii inaweza kujipatia kipato na faida nyingine kupitia matumizi ya rasilimali yasiyoathiri wingi wa rasilimali (kama vile kuangalia na utalii wa kupiga picha) na matumizi yaliyodhibitiwa yanayoathiri wingi wa rasilimali (kama utalii wa kuwinda, uwindaji kwa ajili ya kitoweo, kuchunga mifugo na kuvuna mbao).

WMA ya Burunge ipo katika kanda ya utalii ya kaskazini ambako kuna wanyamapori wengi, ambapo ipo kati ya Hifadhi ya Taifa ya Tarangire na Hifadhi ya Taifa ya Ziwa Manyara. Inapitiliza hadi kwenye njia kuu ya wanyamapori katikati ya hifadhi hizo mbili, na ardhi ya vijiji tisa: Magara, Manyara, Maweni, Minjingu, Mwada, Ngolei, Olasiti, Sangaiwe na Vilima Vitatu.

Mwaka 2002 Serikali ya Tanzania iliitenga Burunge kama moja ya WMA 16 za majaribio nchini. Lakini wakazi mwanzoni walipinga mpango huo na mgogoro mkubwa ukaibuka ndani na kati ya vijiji tisa.

Migogoro juu ya nani anatoa nini – na mkanganyiko mkubwa

Mwanzoni, wanavijiji hawakupewa taarifa sahihi juu ya faida na gharama za kuanzisha na kusimamia WMA.

Wanavijiji wengi waliamini kwamba WMA itamaanisha kupoteza ardhi ya kijiji kwa Hifadhi ya Taifa ya Tarangire. Ijapokuwa ilikuwa potofu, ilikuwa jambo linaloeleweka kwani katika kipindi hicho dhana ya WMA ilikuwa haijawahi kujaribiwa, na uzoefu wa mwanzo juu ya uhifadhi ulimaanisha hifadhi za taifa kuhamisha jamii.

Migogoro ya aina mbili iliibuka:

1) Migogoro ndani ya vijiji

Migogoro ilikua kati ya wanajamii ambao walielewa dhana ya WMA na waliipitisha, na wale ambao hawakuielewa na kuikataa. Waliopinga WMA

waliwalaumu viongozi wao kwa "kuuza" ardhi ya kijiji bila ya ridhaa yao.

Kwa nyongeza, watu wengi walielezea wasiwasi wao juu ya udhibiti maeneo ya kuchungia mifugo na kuhusu athari kwa familia zinazoishi kwenye hiyo ardhi ambayo ilikuwa iwe mojawapo ya WMA.

2) Migogoro kati ya vijiji tisa

Migogoro hii ilijikita katika jinsi ya kugawanya mapato, kama vile mapato kutoka katika utalii, ambayo wote walipendelea itokane na uanzishwaji wa WMA. Vijiji vingine tayari vilikuwa na mkataba na waendeshaji wa utalii; hawakuwa tayari kugawana mali wala mapato na vijiji vingine. Kwa kuongezea, vijiji vilikuwa na viwango tofauti vya wingi wa wanyamapori. Vijiji vyenye wanyamapori wengi vilitaka kupata sehemu kubwa ya mapato kwa mtazamo wa rasilimali yao na pia uharibifu mkubwa wanaokabiliana nao kutokana na wanyamapori.

Ukubwa wa aina zote mbili za migogoro uliongezeka kutokana na minong'ono iliyokuwa ikienea na wanavijiji zaidi walishawishiwa vibaya kwamba WMA itamaanisha kwamba hifadhi za taifa zitachukua ardhi yao. Wanakijiji waligeukana. Kundi moja lilitishia hata kuchoma moto nyumba za viongozi wao wa kijiji.

Makubalianao yaliyojikita kwenye udhibiti wa mgogoro kwa njia ya kimila na taarifa mpya

Serikali na viongozi wa kijiji walitambulisha mchakato wa usuluhishi na makubaliano ambao ulianzishwa kusaaidia kuleta usuluhishi wa amani wa migogoro.

Hatua ya kwanza ilikuwa ni kusuluhisha migogoro ndani ya vijiji. Migogoro ulipogeuka na kuwa wa vurugu, viongozi wa kimila na wazee walianzisha mfululizo wa mikutano ya ngazi ya chini. Wakati wa mikutano hii, makundi yote yalitambua umuhimu wa wanakijiji kukubali kwa namna moja au nyingine, na wadau wengine kufuata nyayo zao. Mikutano ilifanikiwa kusitisha vurugu isitokee.

Licha ya hivyo, Asasi isiyo ya Kiserikali iliandaa, na Ofisa Wanyamapori wa Wilaya aliwezesha, mafuzo kwa wanakijiji juu ya faida na hasara za kuanzisha WMA.

Msuluhishi alisaidia kila kijiji kutambua maslahi yake makubwa. Kwa mfano, wafugaji walitaka eneo ndani ya WMA litengwe kwa ajili ya kuchungia wakati wa ukame. Hili lilikubalika. Wanakijiji wengine wanaoishi kwenye eneo ambalo linatarajiwa kuwa WMA waliweza "kubadilisha" ardhi yao na eneo lenye ukubwa na thamani sawa na lile la kwao nje ya njia ya mapito ya

wanyamapori. Vijiji ambavyo viliweza kuchangia kiasi kidogo cha ardhi viliruhusiwa kutumia kwa usawa faida ya kijamii pamoja na wale wanaomiliki ardhi kubwa.

Baada ya hapo ilikuwa changamoto ya kusuluhisha migogoro kati ya vijiji, kwa kuwa kila kijiji kilijaribu kutimiza maslahi yake kwa kufuata kiwango cha ardhi na rasilimali ambazo ingewezeza.

Ili kupata taarifa zaidi, kila kijiji kilichagua mwakilishi kuhudhuria safari ya mafunzo ya WMA mbili nyingine ambazo zilikuwa mbali, ili kushuhudia uzoefu wa wanakijiji wengine.

Mafunzo na safari za mafunzo ziliinua uelewa na kujenga uaminifu. Baadhi ya washiriki wa hiyo safari ya mafunzo walikuja kuwa wawezeshaji ambao wana uwezo wa kuiga walichojifunza wakati wa safari zao kwenye zile WMA. Mafunzo pia yalisaidia kuwepo kwa mikutano iliyotulia na kujadiliana juu ya mgawanyo wa mapato na masuala mengine kama vile ardhi ya kukodi.

Watu wa aina mbalimbali walishiriki katika mchakato wa usuluhishi na makubaliano

Hawa walikuwa ni pamoja na:

- Wawakilishi wa kijiji waliochaguliwa na jamii
- Mkuu wa Wilaya, Mkurugenzi wa Wilaya na timu yake ya wataalamu
- Viongozi kutoka Wizara ya Maliasili na Utalii
- Viongozi wa kimila na wazee
- Wanakijiji ambao walipata mafunzo
- Wafanyakazi wa African Wildlife Foundation

Matokeo: Mikataba na usajili wa WMA

- Hatimaye vijiji vyote vilikubaliana kwamba kila kijiji ambacho kilichangia ardhi yake kitapata malipo ya kodi kwa ajili ya kuwekeza katika mradi huo. Vijiji vyote vitagawana mapato yanayotokana na uendeshaji wa utalii au biashara ya sekta binafsi inayoendeshwa na vijiji. Mapato haya yataenda kwenye akaunti ya kawaida ya WMA.
- Inasemekana mkataba umepunguza migogoro, vitisho na vurugu. Wadau wanaweza kushughulikia migogoro kupitia taasisi iliyoidhinishwa kijijini yaani CBO: ikiwa na wawakilishi kutoka kila kijiji, CBO inafanya kazi kama msuluhishi wa ngazi ya chini.
- WMA ya Burunge ilikamilisha mchakato wa usajili kwa mafanikio na ikaipatia CBO haki kamili ya matumizi: *JUHIBU: Jumuiya Ya Uhifadhi Burunge* mwaka 2006. WMA sasa inafanya kazi kikamilifu.

Matokeo: Biashara na faida zitokanazo na uhifadhi

Tangu kusajiliwa kwake, WMA ya Burunge imepata maendeleo ya kiuchumi, kiuhifadhi na kijamii, ikijumuisha:

- **Mapato mapya kutoka kwa uwekezaji binafsi katika utalii**
Mwekezaji binafsi, Kampuni ya Kibo Safaris, anasimamia huduma mbili za utalii katika WMA: Maramboi Tented Lodge na Lake Burunge Tented Lodge. Karibu na mwaka wa fedha Juni 2008, JUHIBU na WMA walipata mapato ya shilingi za Kitanzania 63,785,599 ambazo zingegawanywa kwa vijiji tisa.
- **Biashara ndogo za maendeleo za wanawake**
Ongezeko la watalii wanaotembelea na kulala kwenye WMA imeleta soko kwa baadhi ya makundi ya wanawake wanaojishughulisha na kazi za mikono. Hicho kipato kinachoongezeka kinawafikia baadhi ya wakazi ambao hawafaidiki na huduma nyingi. (Angali Sura ya 3).
- **Kuongezeka kwa uwezo wa kusimamia maliasili**
Mpaka hivi sasa zaidi ya skauti 40 wa wanyamapori wa vijiji wamepata mafunzo rasmi. Skauti hawa wanasimamia uwindaji haramu na kufanya doria za ufuatiliaji wa wanyamapori, na kuhimiza uhifadhi baina ya WMA ya vijiji tisa. Shughuli za ujangili zimepungua.

LAKINI ...

Kwa uhakika baadhi ya wakazi wanashukuru matokeo ya WMA. Lakini hata tunapoandika sasa hivi, vijiji viwili vimejitoa katika WMA, wanadai kwamba hawajakubali kujiunga. Watafiti wametoa ripoti kwamba wanavijiji wengi wanasema kwamba hawakupewa taarifa kamili na kwa kiasi kikubwa mkataba ulikuwa kati ya viongozi na wawekezaji. Wengine wanaelezea kuhusu ugumu wa kuwasiliana na wanavijiji kutoka vijiji vyote tisa, na kwamba tatizo kubwa ni kuelewa isivyo. Juhudi za udhibiti wa mgogoro zinaendelea ...

KIAMBATANISHO 2 AKRONIMI

ACM	Alternative Conflict Management
CBVs	Conservation Business Ventures
CTIC	Conservation Technology Information Center
DGO	District Game Officer
DLO	District Land Officer
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
ETU	Education and Training Unit
ILRI	International Livestock Research Institute
LEAD	Livestock Environment and Development
UDHR	Universal Declaration of Human Rights
URT	United Republic of Tanzania
WMAs	Wildlife Management Areas

KIAMBTANISHO 3 MAANA YA MANENO

Mgogoro

Mgogoro ni mahusiano yanayohusu watu wawili au zaidi ambao wana maslahi na malengo yasiyoendana (FAO, 2005).

Uchambuzi wa mgogoro

Uchambuzi wa mgogoro ni kutambua na kulinganisha misimamo, maadili, nia, matatizo, maslahi na mahitaji ya wanaogombana (FAO, 2005).

Udhibiti wa mgogoro

Udhibiti wa mgogoro ni njia ya kutambua na kushughulikia mgogoro kwa njia yenye kuleta maana, haki na yenye kuwa na mpangilio ambayo inazuia mgogoro kuwa mkubwa na kushindwa kudhibitika na kuwa wa vurugu.

Usuluhishi wa mgogoro

Usuluhishi wa mgogoro unahusiana na shughuli zinazolenga kushughulikia na kutatua sababu kuu za mgogoro.

Makubaliano

Kufanya maamuzi kwa makubaliano kunahitaji kila mtu kukubali maamuzi, na siyo tu wengi wao, kama inavyotokea katika mchakato wa utawala wa wengi. Katika mchakato wa makubaliano, watu hufanya kazi pamoja ili kujenga mkataba ambao unafaa (lakini siyo lazima uwe mzuri sana) kwa ajili ya kila mtu kwenye meza aweze kukubali (FAO, 2005).

Maslahi

Maslahi ni jambo ambalo mtu aliye kwenye mgogoro anajali au anataka. Maslahi ni mahitaji na wasiwasi muhimu ambayo yanawapa watu motisha ya kuchukua msimamo. Wakati misimamo ya watu ni kile wanachosema wanataka (kama vile "nataka kujenga nyumba hapa"), maslahi yao ndiyo sababu wanachukua msimamo fulani ("kwa sababu nataka nyumba karibu na familia yangu"). Maslahi ya watu mara nyingi yanafanana, na kwa hiyo yanazungumzika, hata wakati misimamo yao inapoonekana kuwa inapingana (FAO, 2005).

Usuluhishi

Usuluhishi unaelezea mchakato wa makubaliano ambao unahusisha taasisi au watu walio nje ya mgogoro.

Taasisi au mtu huyu anafanya kazi na wanaohusika na mgogoro ili kuwasaidia kuboresha mawasiliano yao na uchambuzi wa hali halisi ya mgogoro wao, ili waweze kutambua na kuchagua njia mbadala kwa ajili ya kusuluhisha mgogoro ambao utazingatia maslahi au mahitaji yao wote. Tofauti na kusuluhisha mgogoro kwa kuhusisha taasisi au watu walio nje ya mgogoro ambao watasikiliza pande zote mbili na kutoa maamuzi kwa ajili ya wanaohusika na mgogoro, msuluhishi anapaswa kuwasaidia wanaohusika na mgogoro kupendekeza suluhisho lao wenyewe.

Makubaliano

"Makubaliano ni mfumo wa kufanya maamuzi kwa watu wawili au zaidi kuzungumza katika juhudi za kutatua tofauti zao za maslahi (D.G. Pruitt alivyonukuliwa na FAO, 2005).

Wadau

Wadau ni watu ambao wataathirika na mgogoro au maamuzi ya huo mgogoro. Hawa ni walalamikaji, na ni watu ambao bado hawajahusishwa katika mgogoro lakini ambao wanaweza kuhusika, kwa sababu kuna uwezekano wa wao kuathiriwa na huo mgogoro au matokeo yake siku za usoni.

Mbinu ya kushinda-kushindwa (uadui)

Mbinu hii inatumiwa na watu ambao wanawaona wenzao kama wapinzani ambao lazima washindwe. Ili mtu mmoja ashinde, ni lazima yule mwingine ashindwe. Hii inatofautiana na ile mbinu ambayo wote wanashinda, mbinu ambayo inaamini kwamba kama wahusika wa mgogoro watashirikiana, suluhisho ambalo linatoa ushindi kwa pande zote mbili litapatikana (Conflict Research Consortium, 1998).

Mbinu ya wote kushinda (ushirikiano au utatuzi wa tatizo)

Hii ni mbinu ya mgogoro ambayo inatumiwa na watu ambao wanataka kupata suluhisho ambalo litanufaisha pande zote mbili. Katika kuzungumzia suluhisho la kila mmoja kushinda, wahusika wa mgogoro wanajaribu kushirikiana kutatua tatizo linalowahusu kwa namna ambayo inaruhusu watu wote "kushinda". Hii ni tofauti na ile mbinu ambayo mmoja anashinda na mwingine anashindwa (njia ya uadui), ambayo inaamini kwamba kila mtu ni adui na ili mmoja ashinde huo mgogoro mwingine anapasha kushindwa (Conflict Research Consortium, 1998).

KIAMBATANISHO 4 FAHARASA

Conservation Technology Information Center (CTIC). 2008.

Managing Conflict A Guide for Watershed Partnerships, [Online]. Available from: <<http://www.ctic.purdue.edu/KYW/brochures/manageconflict.html>> [11th November 2008].

Education and Training Unit (ETU). (2008). Conflict Management, [Online]. Available from: <<http://www.etu.org.za/toolbox/docs/building/conflict.html>> [11th November 2008].

Fisher, R and Ury, WL. 1991. *Getting to Yes: Negotiating Agreement Without Giving In*. New York: Penguin, 1991.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).

2005. *Negotiation and Mediation Techniques for Natural Resource Management*, FAO, Rome.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)

(2006) *Conflict Management Over Natural Resources: Capacity Building Program under the Community-Based Rural Development Project (CBRDP)*, Government of Ghana-World Bank.

Turner M, Ayantunde AA, Patterson ED, and Patterson KP. 2007.

Conflict Management for Improved Livestock Productivity and Sustainable Natural Resource Use in Niger, West Africa. ILRI Report. ILRI (International Livestock research Institute), Niger. 97pp.

United Republic of Tanzania (URT). 1999. *The Land Act No. 4*,

Ministry of Lands, Housing and Human Settlement, Dar es Salaam.

United Republic of Tanzania (URT). 1999. *The Village Land Act No. 5*,

Ministry of Lands, Housing and Human Settlement, Dar es Salaam.

United Republic of Tanzania (URT). 1997. *The National Land*

Policy, Second edition, Ministry of Lands, and Human Settlement Development, Dar es Salaam.

Wehrmann, B. 2008. *Land Conflicts: A Practical Guide in Dealing with*

Land Disputes, GTZ, Eschborn, Germany.

